

Zeszyty Naukowe*Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią
Polskiej Akademii Nauk*

rok 2017, nr 100, s. 183–192

Miranda PTAK*, Zbigniew KASZTELEWICZ**, Mateusz SIKORA***

Proces likwidacji zakładu górniczego a ochrona złóż

Streszczenie: Zarówno problem ochrony złóż, jak i proces likwidacji zakładu górniczego nie doczekały się skutecznych rozwiązań w prawie krajowym, pomimo że są to zagadnienia bardzo aktualne. Sytuacja taka skłoniła autorów artykułu do szczegółowej analizy tych zagadnień. Ilość złóż porzuconych, o zaniechanej eksploatacji, które ujawnia Bilans zasobów złóż kopalni, powinna wpłynąć, zdaniem autorów, na tworzoną od lat politykę surowcową państwa, a w szczególności racjonalną gospodarkę surowcami, w tym również na cały system koncesjonowania, zabezpieczania złóż i procedurę likwidacji zakładów górniczych. Jako dobry gospodarz surowców, które dała nam Matka Ziemia, nie możemy pozwolić, by system koncesjonowania złóż, a także procedury likwidacji zakładów górniczych bez właściwej staranności, powodowały brak zabezpieczenia tych złóż. Racjonalna gospodarka surowcowa, w tym zagwarantowanie możliwości eksploatacji przez przyszłe pokolenia, przy jednoczesnym braku skutecznego egzekwowania procesu likwidacji zakładu, powoduje, zdaniem autorów, konieczność podjęcia działań. Działania te nie powinny utrudniać przyszłej eksploatacji złóż z powodu źle przeprowadzonej likwidacji. Przeprowadzona analiza wskazuje na właściwe działania w tym zakresie. Autorzy szczegółowo prześledzili regulacje prawne na przestrzeni minionego wieku, zestawiając je z aktualnie obowiązującymi przepisami i wskazując słabe punkty systemu w zakresie zabezpieczenia złóż, w szczególności części złóż niewyekspluowanych. Krytyka objęła zarówno regulacje ustawowe – Prawo geologiczne i górnicze, jak i akty wykonawcze w zakresie zabezpieczenia złóż. Odrębnej analizie została poddana procedura likwidacji zakładu górniczego w aspekcie zabezpieczenia złóż dla zakładów górniczych działających na podstawie koncesji marszałkowskich. Przedstawiony w układzie schematu blokowego proces, jasno uwidacznia słabe punkty obecnie działającego systemu.

Słowa kluczowe: likwidacja zakładu górniczego, ochrona złóż, strategia surowcowa, prawo górnicze

* Dr, Okręgowy Urząd Górniczy, Wrocław; e-mail: miranda9@op.pl

** Prof. dr hab. inż., AGH Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków; e-mail: kasztel@agh.edu.pl

*** Mgr inż., AGH Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków; e-mail: sikoram@agh.edu.pl

The mining plants liquidation process and the protection of the deposits

Abstract: The problem of deposit protection and the process of liquidation of mining plants does not find effective solutions in the national law. Nevertheless, this is a very up-to-date issue. This situation prompted the authors of the article to once again analyze these issues. The number of abandoned exploitation sites which were published in the Polish Geological Institute reports should affect the entire licensing system and the state's raw material policy. As a good host of raw materials, which we have been given by Earth Mother, we cannot allow that the mining licensing system, the liquidation procedures of mining plants without due diligence, result in the lack of protection of these deposits. The rational raw material economy and the ability to exploit it for the future generations, while failing to effectively enforce the site liquidation process makes it necessary to take actions leading to not blocking the mineral deposits in this way. The analysis shows what appropriate actions should be taken. The authors have thoroughly investigated the legal regulations over the past century, compiling them with the current legislation, and pointing out the weaknesses of the system in the field of deposits protection, particularly in the part of the unexploited deposits. Criticism covered both the statutory regulations – Geological and mining law as well as executive acts in the field of deposit protection. A separate analysis was subjected to the procedure of liquidation of the mining plants in the aspect of deposits protection, for mining plants operating on the basis of the Province Marshal's licenses. The process presented in the flowchart layout clearly shows the weak points of the currently operating system.

Keywords: liquidation of mining plant, protection of deposits, raw material strategy, mining law

Wprowadzenie

Jednym z najważniejszych etapów całego cyklu życia kopalni, jak każdego rodzaju przedsięwzięcia, jest etap likwidacji. Nie od dziś wiadomo, że optymalne rozwiązanie polega na zamknięciu procesu w obieg zamknięty, tak by na końcowym etapie uzyskać nowy produkt, czy nową formę działalności, która pomaga osiągnąć opłacalność i rentowność danego przedsięwzięcia. Pomimo bogatej lektury tego zagadnienia, jak również obecnej w przepisach prawa regulacji procesu likwidacji zakładu górniczego, problem ten nie doznał się skutecznego i dobrze funkcjonującego rozwiązania (Ptak i Kasztelewicz 2016, 2017). Dlaczego? Odpowiedzi jest kilka i należy ich szukać zarówno w prawodawstwie, sprawności nadzoru geologicznego i górniczego, jak i u przedsiębiorców górniczych, którzy za proces likwidacji są odpowiedzialni. Niniejszy artykuł dotyczy tematyki ochrony złóż, a w zasadzie zabezpieczenia złóż w procesie likwidacji zakładu górniczego. Należy tu zwrócić uwagę, że pod pojęciem „ochrona złóż” rozumie się *de facto* zabezpieczenie złóż. Odróżnienie tych terminów jest bardzo istotne, gdyż „ochrona złóż” ma konotację o charakterze konserwatorskim. Przez przyrodników jest to rozumiane jako działanie zmierzające do zachowania zasobów poprzez brak ich eksploatacji. Dlatego w dalszej części artykułu pojęcie „ochrony złóż”, pomimo że jest powszechnie używane w środowisku górniczo-geologicznym, dla większej precyzji będzie określane terminem „zabezpieczenie złóż”, co oznacza możliwość eksploatacji złoża w przyszłości (Ptak i in. 2016).

1. Zabezpieczenie złóż w procesie likwidacji zakładu górniczego

Likwidacja odkrywkowego zakładu górniczego, w tym również związane z tym zabezpieczenie złóż, jest tematem stale aktualnym. Zarówno czasochłonność procesu, wysoki poziom kosztów, jak i uwarunkowania formalno-prawne, powodują, że stadium to należy do jednych z najtrudniejszych etapów całego cyklu życia kopalni. Aby móc go przeprowadzić z korzyścią dla wszystkich, muszą być zapewnione stabilne warunki tak gospodarcze, jak i legislacyjne. Gdyby udało się w aspekcie zabezpieczenia złóż wypracować jasny i skuteczny schemat postępowania, w ostatecznym rozrachunku mogłyby nastąpić pozytywne zmiany również w gospodarowaniu surowcami w skali kraju. Analizując ostatnie niemal 90 lat obowiązywania regulacji prawnych w zakresie zabezpieczenia złóż w procesie likwidacji, łatwo dojść do wniosku, że problem w tym zakresie nie doczekał się kompleksowego rozwiązania.

1.1. Rys historyczny regulacji prawnych zabezpieczenia złóż w procesie likwidacji zakładu górniczego

Sięgając do pierwszego scalonego prawa górniczego, młodego niepodległego państwa polskiego, można zauważyć, że rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. – Prawo górnicze (Dz.U. 1930 nr 85, poz. 654) nie podejmowało szczegółowo ani kwestii zabezpieczenia złóż, ani kwestii likwidacji zakładu górniczego w tym kształcie, co dzisiejsze regulacje. Sprawy likwidacji kopalń traktowane były w ujęciu szkód górniczych, które rozstrzygano w drodze porozumienia w formie odszkodowania między właścicielem zakładu górniczego a poszkodowanym. Następną ustawą górniczą, dekret z 6 maja 1953 r. – Prawo górnicze (tekst pierwotny w Dz.U. 1953 nr 29, poz. 113 z późn. zm.), również w pierwszym wydaniu nie zawierała szczególnych delegacji w zakresie likwidacji kopalń i zabezpieczania złóż. Przełomowym aktem prawnym w tym zakresie była Ustawa z dnia 16 listopada 1960 r. o zmianie Prawa górniczego (Dz.U. 1960 nr 52, poz. 302; Płodowski 1963; Radecki 1994; Rakoczy 2015; Schwarz 2012) oraz kolejne zmiany legislacyjne samego dekretu górniczego. Wprowadzony został obowiązek likwidacji wyrobisk w miarę postępu eksploatacji, a więc w toku robót wydobywczych. Zakres i sposób tych działań miały być określone w planie ruchu zakładu górniczego, a w szczególności w planie likwidacji wyrobisk górniczych lub ich zabezpieczenia. Plan likwidacji sporządzany był zarówno dla całości złoża, jak i dla oznaczonej części, wtedy kiedy zaniechanie jego eksploatacji było czasowe, tj. powyżej roku lub na zawsze. Ustawa odnosiła się również do złóż, których eksploatacja została zaniechana, znajdując dla określenia tych złóż nazwę – złoża porzuczone. Ustawa tylko w jednym przypadku dopuszczała takie zaniechanie, a mianowicie gdy „wymaga tego inny ważniejszy interes społeczny, a przede wszystkim bezpieczeństwo życia i zdrowia ludzkiego”. W pozostałych sytuacjach porzucenie złoża, którego dalsze wydobywanie jest możliwe było niedozwolone. Ponadto zgodnie z art. 142 dekretu w brzmieniu tekstu jednolitego z 1978 roku (Dz.U. Nr 4, poz. 12) ustawodawca normował sytuację, gdzie „przedsiębiorstwo górnicze, które zamierza zaniechać w całości lub w części eksploatację

złoża kopaliny jest zobowiązane zabezpieczyć wyrobiska górnicze, w szczególności szyby, otwory wiertnicze i wyrobiska odkrywkowe, ze względu na bezpieczeństwo publiczne, ochronę powierzchni”. Jednocześnie przedsiębiorstwo górnicze było zobowiązane zabezpieczyć złoża kopaliny, o ile nie zostało ono całkowicie wyeksploatowane, oraz zabezpieczyć sąsiednie złoża kopaliny i urządzenia pobliskich zakładów górniczych. Koszty tych działań w całości obciążały przedsiębiorstwo górnicze, które jako ostatnie prowadziło eksploatację złoża. Kolejną ważną regulacją z tej perspektywy były wydawane na poziomie ministerialnym decyzje w zakresie likwidacji zakładu górniczego. Decyzje te oprócz terminu rozpoczęcia i zakończenia likwidacji zakładu górniczego określały również sposób likwidacji, w tym postępowanie w zakresie zabezpieczenia złoża. Prawo geologiczne i górnicze – Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. (Dz.U. 1994 nr 27, poz. 96 z późn. zm.; Radecki 1994), przyjęła analogiczne rozwiązania. W rozdziale piątym zatytułowanym „Likwidacja zakładu górniczego” od art. 80 do art. 82, ustalone zostały zasady i tryb likwidacji zakładu górniczego. Tutaj również tożsame były cele likwidacji, jak i jej tryb, ujęte w formie planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego, zatwierdzanego przez nadzór górniczy po uprzednim uzgodnieniu z właściwym organem gminy. Jednocześnie rozszerzono regulację o możliwość pokrycia kosztów wykonania obowiązków likwidacyjnych z zabezpieczenia ustalonego w koncesji w art. 17 – Prawa geologicznego i górniczego (Dz.U. nr 27, poz. 96 z późn. zm.). W przedmiocie zabezpieczenia złóż obowiązywała lakoniczna regulacja: w razie likwidacji zakładu górniczego przedsiębiorca obowiązany jest do zabezpieczenia części złoża, która nie została wykorzystana. Taka regulacja dotrwała do końca grudnia 2011 roku. Nowe Prawo geologiczne i górnicze – Ustawa z 9 czerwca 2011 r., wchodząc w życie od 1 stycznia 2012 r., dużo więcej uwagi poświęciło regulacji w zakresie likwidacji zakładów górniczych. Nadal pozostały jednak obszary, które są problemowe i wymagają regulacji. Od 1 stycznia 2015 roku zostały zliberalizowane przepisy dotyczące likwidacji zakładu górniczego, w tym zabezpieczenia części złóż nieeksploatowanych, gdyż uchylono w ustawie instytucję uzgadniania planu likwidowanego zakładu górniczego z organem samorządu terytorialnego. W porównaniu z ustawą z 1994 r. nie wprowadzono również delegacji odpowiedniego ministra w przedmiocie szczegółowych zasad dotyczących funduszu likwidacji zakładu górniczego, regulując to w treści ustawy. W treści aktualnie obowiązującej ustawy Prawo geologiczne i górnicze brak jest odniesienia do problemu złóż pozostawionych, porzuconych w wyniku zaniechania działalności górniczej, jak również w procesie likwidacji zakładu górniczego.

1.2. Obowiązujące regulacje prawne zabezpieczenia złóż w procesie likwidacji zakładu górniczego

Obowiązująca ustawa¹ w art. 129 ust. 1 pkt 1a (w brzmieniu od 1 stycznia 2015 r.) w zakresie zabezpieczenia złóż przewiduje wyłącznie ochronę sąsiadujących złóż kopaliny. Zatem gospodarne, racjonalne zarządzanie zasobami nie jest w procesie likwidacji zakładu górni-

¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze tekst jednolity z 2016 r. poz. 1131.

czego zakładane – a przecież powinno. Powstaje pytanie – jak zatem złoża, a w szczególności jego niewyekspluatowana część, jest zabezpieczana? Co do zasady, proces likwidacji kopalń odkrywkowych odbywa się na podstawie planu likwidowanego zakładu górniczego lub jego oznaczonej części. Wyjątkiem są zakłady górnicze, działające na podstawie koncesji udzielonych według art. 20 ust. 2 pgg przez starostę. Przepisy artykułu 129 są treściową kwintesencją obowiązków przedsiębiorcy w procesie likwidacji zakładu górniczego, niezależnie od rodzaju tego zakładu. Wszystkie zatem zakłady górnicze działające na podstawie koncesji wydanych przez starostę, marszałka czy ministra środowiska w zakresie likwidacji zakładu górniczego podlegają tym właśnie przepisom. Oznacza to, że w ramach prowadzenia ruchu zakładu górniczego wykonuje się likwidację zakładu na podstawie wszystkich przepisów ruchowych, jakie wynikają z treści planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego, zatwierdzonego przez właściwego dyrektora okręgowego urzędu górniczego. Zakres planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego (lub jego oznaczonej części) określany jest na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z 16 lutego 2012 r. w sprawie planów ruchu zakładu górniczego (Dz.U. poz. 372). W odniesieniu do złoża niewyekspluatowanego jest to tylko kilka delegacji i polegają one na przedstawieniu opisu planowanych sposobów zabezpieczenia niewykorzystanej części złoża kopaliny, a także opisu sposobów zabezpieczenia sąsiednich złóż kopaliny. Jednocześnie w planie ruchu likwidowanego zakładu górniczego niezbędne jest przedstawienie zestawienia zasobów kopaliny głównej i kopaliny towarzyszących opartego albo na dodatku do dokumentacji geologicznej rozliczającego zasoby złoża, albo według operatu ewidencyjnego. Zestawienie zasobów przedstawiane według wzoru nr 2 obejmuje zasoby geologiczne, bilansowe, pozabilansowe oraz nieprzemysłowe. Analizując, jak aktualne przepisy zabezpieczają złoża w procesie likwidacji, należy zauważyć, że w załączniku nr 5 do planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego (lub jego oznaczonej części), tj. na mapie wyrobisk górniczych w granicach obszaru górniczego, należy nanieść między innymi: granice udokumentowania złoża, granice zasobów przemysłowych i nieprzemysłowych, zakres planowanych na poszczególnych poziomach robót górniczych związanych z likwidacją zakładu górniczego, które w załączniku nr 6 są przedstawiane na charakterystycznych profilach geologicznych. Zatem jak wynika z przytoczonych przepisów, formalnie przedsiębiorca po przedłożeniu takich danych może likwidować zakład górniczy, a tym samym pozostawić niewyekspluatowaną część złoża. Ponadto, zgodnie z art. 101 ust. 2 ustawy pgg, jeżeli zmiany w okresie sprawozdawczym przekraczają 50% wielkości rocznego wydobycia ze złoża, przeklasyfikowania np. geologicznych zasobów bilansowych do pozabilansowych lub też zasobów przemysłowych do nieprzemysłowych, przedsiębiorca może dokonać po uzyskaniu zgody w drodze decyzji właściwego organu koncesyjnego. W każdym innym przypadku taka zgoda nie jest potrzebna. Co zatem się dzieje w skrajnych przypadkach z 49,99% zasobów przeklasyfikowywanych w różnych konfiguracjach? Nic – nie wiąże się nawet tej sytuacji z racjonalną gospodarką złożem, bo dokumentacyjnie wszystko jest klarownie przedstawione w operacie lub dodatku rozliczeniowym. Czy jest to racjonalne gospodarowanie zasobami kopaliny? Czy nas, jako kraj, gdzie trudno o bezkolizyjną lokalizację działalności górniczej stać na taki sposób wykorzystania złoża? Dodać należy jeszcze fakt, że dokumentacja geologiczna złoża kopaliny potrzebna do uzyskania koncesji musi być wystarczająca do sporządzenia projektu zagospodarowania złoża i zgodnie

z art. 89 ust. 2 pgg sporządza się ją w celu szczegółowego określenia: rodzaju, ilości i jakości kopaliny, kategorii rozpoznania złoża, położenia złoża, jego budowy geologicznej, formy i granic, elementów środowiska otaczających złoża, hydrogeologiczny i innych geologiczno-górnicznych warunków występowania złoża, stanu zagospodarowania powierzchni w rejonie złoża oraz granicznych wartości parametrów definiujących złoża.

2. Roczne bilanse zasobów a złoża zaniechane

Analizując roczne bilanse zasobów można zauważyć, że bilans poszczególnych kopalin ulega zmianie. Zmiany te nie wynikają tylko z udokumentowania nowych zasobów lub wyeksploatowania zasobów przez czynne zakłady górnicze, czy też w wyniku strat. Niejednokrotnie natrafić można na informacje o zaniechanym, porzuconym złożu, którego zasoby nie zostały wyeksploatowane. Przykładowo, dla górnictwa odkrywkowego węgla brunatnego w latach 2015 i 2016 odnotowano ubytek w zasobach geologicznych bilansowych z zachowaniem zasobów w złożach zaniechanych.

Większe różnice można zaobserwować dla innych rodzajów kopalin. Nie chodzi jednak o analizę zasobów poszczególnych kopalin, lecz o sam fakt zablokowania niewyeksplorowanych zasobów, które wchodzi do puli zasobowej kraju, a które w istocie nie zostały racjonalnie wykorzystane.

TABELA 1. Zaniechane złoża węgla brunatnego

TABLE 1. Abandoned lignite deposits

Złoże węgla brunatnego	Zasoby geologiczne bilansowe razem w 2015 r. [mln t]	Zasoby geologiczne bilansowe zaniechane stan na 2015 r. [mln t]	Zasoby geologiczne bilansowe razem w 2016 r. [mln t]	Zasoby geologiczne bilansowe zaniechane stan na 2016 r. [mln t]
	23 516,19	16,30	23 451,13	16,30
Kaławsk Szyb Główny		639 tys. t		639 tys. t
Kopalnia Zapomniana		4 142 tys. t		4 142 tys. t
Babina łuska 0-0A		4 214 tys. t		4 214 tys. t
Przyjaźń Narodów – Szyb Henryka		280 tys. t		280 tys. t
Lubstów		1 859 tys. t		1 859 tys. t
Pątnów III		3 809 tys. t		3 809 tys. t
Władysławów		1 358 tys. t		1 358 tys. t

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce, według stanu na 31 XII 2015 r. i 31 XII 2016 r.

3. Procedura likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego w aspekcie zabezpieczenia niewyeksplotowanego złoża

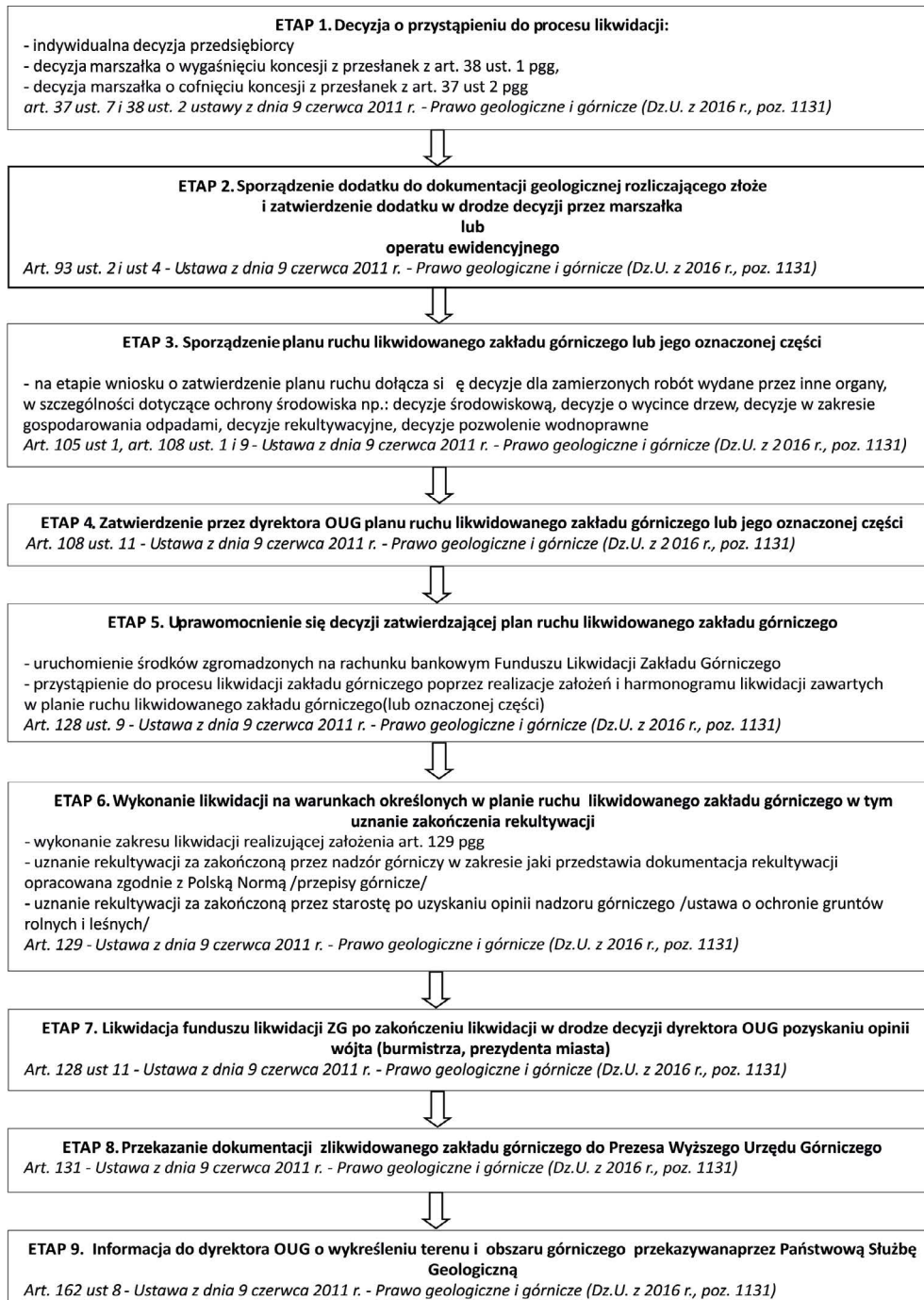
Z uwagi na złożoność procesu likwidacji zakładu górniczego, bardzo trudno podać procedurę uniwersalną dla wszystkich przypadków. Poniższy schemat przedstawia studium przypadku, gdzie zakład górniczy działa na podstawie koncesji udzielonej przez marszałka. Cały proces likwidacji rozpoczyna się od decyzji przedsiębiorcy górniczego o likwidacji zakładu górniczego. Jest to bardzo ważny moment, który w dawnych regulacjach prawnych (patrz: dekret górniczy) poprzedzony był decyzją administracyjną organu koncesyjnego. Budzi zdziwienie, że suweren, jakim jest państwo, w żaden sposób nie decyduje o tym fakcie (za wyjątkiem sytuacji cofnięcia lub wygaśnięcia koncesji). Nie ma bowiem na tym etapie obowiązku uzyskania decyzji administracyjnej. Zatem inicjatywa likwidacji zakładu, a tym samym często też zaniechania eksploatacji zasobów kopalni, należy wyłącznie od przedsiębiorcy górniczego (Schwarz 2012).

Doświadczenia płynące z analizy różnych procesów likwidacji zakładów górniczych wskazują, że pomimo procedury pokazanej na rysunku 1, na podstawie aktualnie obowiązujących przepisów złoża nadal są porzucane, ich zasoby nie są rozliczane, nie są także przeprowadzane właściwe procesy likwidacji zakładów górniczych. Najczęściej w odniesieniu do zabezpieczenia złóż w procesie likwidacji zakładu górniczego spotyka się sytuację, że przedsiębiorca posiada koncesję, od kilku lat nie prowadzi wydobywania, a organ koncesyjny nie może cofnąć lub wygasić koncesji wydanej na eksploatację złoża, które według dawnej nomenklatury byłoby złożem porzuconym. Sytuacja taka może trwać latami. Skutkiem takich rozwiązań jest brak dostępu do tego złoża dla innych potencjalnych użytkowników, brak rzeczywistych danych o zasobach, jak również o potencjalnych możliwościach pokrycia zapotrzebowania na surowce w najbliższym regionie. Jednocześnie następuje blokowanie złoża. Sposób „zamknięcia” działalności górniczej jest kiepską wizytówką, jaką pozostawia po sobie górnictwo.

4. Organy administracji w procesie likwidacji zakładu górniczego w aspekcie zabezpieczenia niewyeksplotowanej części złoża

W procesie likwidacji zakładu górniczego uczestniczy z różnym zaangażowaniem wiele organów administracji. Jako pierwszy należy wymienić organ koncesyjny, który już na etapie wniosku koncesyjnego wymaga prognozowanego sposobu likwidacji zakładu górniczego. W zależności od rodzaju koncesji na eksploatację odkrywkową będziemy mieć do czynienia z wymaganiami, jakie dla złóż stanowiących własność górnictwa stawia projekt zagospodarowania złoża. I tak, dla złóż węgla brunatnego rozporządzenie Ministra Środowiska z 24 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów zagospodarowania złóż (Dz.U. 2012 poz. 511) wymagane jest przedstawienie przewidywanego sposobu likwidacji zakładów górniczych, ochrony zasobów pozostawionych w złożu po zakończeniu eksploatacji oraz rekultywacji gruntów po działalności górniczej (§1 ust. 1, pkt 1 lit. c). Jest to jedyne miejsce, gdzie tylko dla złóż stanowiących własność górnictwa mówi się

Rys. 1. Procedura likwidacji zakładu górniczego (opracowanie własne)

Fig. 1. Liquidation procedure of a mining plant

o ochronie zasobów pozostawionych w złożu po zakończeniu eksploatacji (a co z innymi kopalinami?). Należy w Planie zagospodarowania złoża przedstawić przewidywany sposób tej ochrony. Biorąc pod uwagę przypadek koncesji udzielonych przez marszałka, wiadomo, że wymagane będzie sporządzenie planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego i co do zasady będzie on konstruowany na podstawie warunków określonych w koncesji i pzz. Marszałek województwa, udzielając koncesji w zakresie likwidacji zakładu górniczego, często ogranicza się do stwierdzenia, że ruch zakładu górniczego będzie prowadzony na podstawie planu ruchu oraz z uwzględnieniem pzz i decyzji środowiskowej. Nie stanowi to jednak precyzyjnych ram dla ochrony zasobów pozostawionych w złożu. Natomiast starosta, jako organ koncesyjny, określa sposób likwidacji zakładu górniczego uwzględniając wymagania z art. 129 ust. 1 pgg. Organa koncesyjne mają również decydujące znaczenie w sytuacjach skomplikowanych, kiedy istnieje potrzeba określenia osoby zobowiązanej do wykonania likwidacji zakładu górniczego. W takich sytuacjach ustawodawca na organ koncesyjny nałożył obowiązek wydania decyzji ustalającej zakres i sposób przeprowadzenia likwidacji zakładu górniczego (art. 39 ust. 3 pgg). Z uwagi na fakt, że to organy koncesyjne wydają decyzje o wygaśnięciu koncesji, odpowiadają one za wpisanie w tej decyzji obowiązków w zakresie likwidacji. Decyzja marszałka w tym przedmiocie odsyła do zakresu i sposobu likwidacji ustalanego w planie ruchu likwidowanego zakładu górniczego, a decyzje starosty muszą same określić zakres i sposób likwidacji. Jednocześnie decyzje stwierdzające wygaśnięcie koncesji są uzgadniane z wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta). Pojawia się zatem kolejny organ, który ma zdanie wiążące z uwagi na formę uzgodnienia. Organa koncesyjne odgrywają również istotną rolę przy wydawaniu decyzji o cofnięciu lub wygaśnięciu koncesji. W decyzjach tych może znaleźć się zapis o dokonaniu obmiaru wyrobiska i przedłożeniu operatu ewidencyjnego w terminie określonym przez organ (art. 101 ust. 10 pgg), co ma znaczenie dla jakości przeprowadzanej likwidacji, a w szczególności dla faktycznego rozliczenia złoża. Co jednak się dzieje, kiedy decyzja o cofnięciu koncesji jest negatywnie uzgodniona przez organa samorządowe, lub kiedy podmiot sporządza niewłaściwie plan ruchu dotyczący likwidacji zakładu górniczego lub w ogóle z tego obowiązku się nie wywiązuje? W pierwszym przypadku podmiot dalej posiada koncesję i beczynnością blokuje złoże. W drugim przypadku podmiot przedłuża procedury składania planu likwidowanego zakładu górniczego lub uzyskuje odmowę zatwierdzenia planu ruchu likwidowanego (lub oznaczonej części). Obydwie sytuacje nie pozwalają na racjonalną gospodarkę zasobami.

Wnioski i podsumowanie

Przedstawiany problem jest bardzo aktualny z uwagi na coraz większe znaczenie racjonalnej gospodarki surowcami mineralnymi zarówno w skali krajów, regionów, czy świata. Polska jest ewenementem, gdyż za sprawą jej wielkich mężów (wystarczy wspomnieć tylko jedno nazwisko – Stanisława Staszica), jest krajem doskonale znającym swoją bazę surowcową, który jednocześnie nie potrafi optymalnie nią zarządzać. Od kilkudziesięciu lat Polska kształtuje swoją politykę surowcową w różnych ujęciach, ale jak dotychczas **strategii surowcowej**, która wskazywałaby m.in. złoża do eksploatacji o znaczeniu prioryteto-

wym, czy złoża o znaczeniu np. tylko lokalnym – **brak**. Niniejszy artykuł porusza na kanwie problematyki surowcowej problemy racjonalnej gospodarki złożem w aspekcie procesu likwidacji zakładu górniczego i pozostawionych w tym procesie zasobów. Wskazane dobitnie w artykule słabe miejsca systemu w aktualnych regulacjach powinny znaleźć odzwierciedlenie w trwających stale pracach (Nieć i Woźniak 2009) na rzecz udoskonalenia systemu gospodarowania tym, co nam Matka Ziemia dała. W dobie ograniczonych możliwości lokalizacji nowych inwestycji górniczych musimy wszyscy bacznie śledzić wykorzystywanie tych zasobów, które są już eksploatowane. Wymowne byłoby więc wprowadzenie systemowych zmian, które ukształtują rzeczowe i odpowiedzialne gospodarowanie wszystkimi surowcami mineralnymi.

Literatura

- Bilans Zasobów złóż kopalin w Polsce według stanu na 31.XII.2015 r. Warszawa: PIG-PIG.
Bilans Zasobów złóż kopalin w Polsce według stanu na 31.XII.2016 r. Warszawa: PIG-PIG.
Nieć, M. i Woźniak, H. 2009. *Zasady dokumentowania warunków geologiczno-inżynierskich dla celów likwidacji kopalń*. Warszawa: Ministerstwo Środowiska.
Płodowski, T. 1963. *Prawo górnicze*. Warszawa: Wyd. Geologiczne.
Ptak i in. 2016 – Ptak, M., Kasztelewicz, Z. i Sikora, M. 2016. Zadanie rządowe jako instrument formalno-prawny w procedurze uzyskiwania koncesji na wydobywanie węgla brunatnego. *Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN* nr 96, s. 119–131.
Ptak, M. i Kasztelewicz, Z. 2017. Likwidacja odkrywkowego zakładu górniczego. *Górnictwo i Geologia XV Mining and geology. Prace Naukowe Instytutu Górnictwa Politechniki Wrocławskiej* 132, *Studia i Materiały*, s. 165–175.
Ptak, M. i Kasztelewicz, Z. 2016. *Proces likwidacji, rekultywacji w odkrywkowych zakładach górniczych a wykorzystywanie odpadów wydobywczych, innych niż wydobywcze oraz surowców antropogenicznych*. *Górnictwo Odkrywkowe* nr 1, s. 40–46.
Radecki, W. 1994. *Ochrona Środowiska w prawie geologicznym i górniczym, Przepisy z komentarzem*. Zielona Góra: Wyd. Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.
Rakoczy, B. 2015. *Prawo geologiczne i górnicze, Komentarz LEX*. Warszawa: Wolters Kluwer SA.
Schwarz, H. 2012. *Prawo geologiczne i górnicze, Komentarz praktyczny*, Tom I. Wrocław: Wyd. Salome sp. z o.o.

Akty prawne

- Dekret z dnia 6 maja 1953 r. – Prawo górnicze. Tekst pierwotny w Dz.U. 1953 nr 29, poz. 113 z późn. zm.
Ustawa z dnia 16 listopada 1960 r. o zmianie prawa górniczego. Dz.U. 1960 nr 52 poz. 302.
Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze. Dz.U. 1994 nr 27 poz. 96.
Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze. Dz.U. 2011 nr 163 poz. 981
Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 lutego 2012 r. w sprawie planów ruchu zakładu górniczego. Dz.U. 2012 poz. 372.
Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów zagospodarowania złóż. Dz.U. 2012 poz. 511.
Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. – Prawo górnicze. Dz.U. 1930 nr 85, poz. 654.